

Формування основ екологічної культури в дітей віку в умовах закладу дошкільної освіти

Савицька Діана Олександрівна

студентка навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Сорочинська Оксана Андріївна

к.п.н., старший викладач кафедри дошкільної освіти та педагогічних інновацій Житомирського державного університету імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

ORCID.ORG/0000-0003-4823-1089

Дошкільний вік – важливий етап у становленні екологічного світогляду людини, він передбачає створення передумов гуманної взаємодії з природним довкіллям. Тому, освітній процес з дітьми дошкільного віку повинен спонукати не тільки пізнати навколишнє середовище, а й у доступній для них формі впливати і на пізнавальні процеси. Однією з умов оптимізації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти і формування основ екологічної культури дошкільників є створення еколого-розвивального предметного середовища. Формування основ екологічної культури дошкільників передбачає набуття гуманних почуттів до живих організмів, уявлень про природу та її компоненти, знань про правила поведінки в природному довкіллі, вміння милуватися природою та відчувати її красу.

У наш час багато науковців свої дослідження присвятили проблемі екологічного виховання та формування екологічної культури, серед них: Н. Глухова, Н. Кондратьєва, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, З. Плохій, В. Скребець, В. Фокіна Н. Яришева та ін.

Мета статті: розкрити особливості формування основ екологічної культури в дітей дошкільного віку.

Дошкільний вік – важливий етап у розвитку екологічної культури людини. У цей період закладаються основи особистості, у тому числі позитивне ставлення до природи, навколишнього світу. Заклад дошкільної освіти є першою ланкою системи безперервної екологічної освіти, тому не випадково перед педагогами постає завдання формування у дошкільнят основ екологічної культури та раціонального природокористування.

Освіта дошкільнят у сфері навколишнього середовища полягає у формуванні їх екологічної культури, що включає в себе знання про природу, про взаємозв'язки з нею і способи її збереження; естетичні та етичні почуття; інтерес до природи і проблем її охорони; діяльність по збереженню і поліпшенню природного середовища; навички культурної поведінки, а також мотиви, що спонукають до дотримання норм поведінки в природі.

У наукових джерелах є значна кількість тлумачень поняття «екологічна культура», яке розглядається в різних аспектах. З кінця 20 ст. поняття «екологічна культура» розглядається як феномен загальної культури людини. «Екологічна культура – це здатність людей користуватися своїми екологічними знаннями і вміннями в практичному житті. На думку Г. Воробей, екологічна культура виступає як сукупність досвіду взаємодії людини з природою, що забезпечує виживання і розвиток людини [2]. Також, у науковій літературі зазвичай виділяють дві сторони в системі екологічної культури: матеріальну (всі форми взаємодії суспільства з природою і результати цієї взаємодії) і духовну (екологічні знання, вміння, переконання, навички).

Ефективність формування екологічної культури дітей дошкільного віку залежить від середовища, в якому відбувається її життєва діяльність. Для формування екологічного світогляду у дітей старшого дошкільного віку С. Васильєва, Н. Кудикіна, А. Пасічник, О. Проскура та ін. надають важливого значення обладнанням осередкам природничого змісту, що дозволяє розвивати і підтримувати інтерес дітей до явищ і об'єктів природи, спонукати до

спостережень за змінами у природі, поведінкою тварин та розвитком рослин; розкривати зв'язки між явищами живої і неживої природи; формувати уявлення про вплив людини на природу, виховувати бережливе ставлення до природи. Отже, еколого-розвивальне середовище в широкому розумінні – це єдність природного, предметного, соціального та середовища внутрішнього «Я». Воно забезпечує набуття дитиною досвіду контакту з природним оточенням та спілкуванням з дорослими (педагогами, батьками) [4].

У дослідженнях А. Богуш, Н. Гавриш наголошують на тому, що у ЗДО має бути створено розвивальний простір, який сприяє розгортанню активного буття дітей у природному середовищі, з допомогою якого можна організувати різні види діяльності: навчально-пізнавальну, ігрову, продуктивну, мовленнєво-комунікативну [1, с. 101]. Основними компонентами еколого-розвивального середовища є: 1. куточок природи; 2. лабораторія (створюється для розвитку пізнавального інтересу в дітей та інтересу до дослідницької діяльності, сприяє формуванню наукового світогляду); 3. екологічна стежка; 4. бібліотека (куточок, в якому зібрані різноманітні книги, енциклопедії про природу); 5. музей (куточок з колекціями різних природних матеріалів); 6. територія дошкільного закладу (сад, город, квітники, екологічні об'єкти).

Також, розвивальне середовище щодо формування екологічної культури дітей дошкільного віку передбачає створення комплексу умов, необхідних для засвоєння дітьми екологічних знань, пов'язаних із їх природовідповідною поведінкою. Саме завдяки розвивальному середовищу дитина набуває досвіду спілкування з природою, постає перед необхідністю дотримуватися певних законів природи, вчиться оцінювати стан природного довкілля, відповідати за наслідки власних вчинків, тобто у неї формується екологічна компетенція.

Діагностика є важливою складовою процесу формування екологічної культури дошкільників. Для виявлення рівня сформованості екологічної культури дітей старшого дошкільного віку ми взяли три показники, запропоновані Л. Мойсеєвою: екологічні знання, екологічні вміння, екологічне

ставлення [3]. Сформованість зазначених вище компонентів екологічної культури вимірюється наступними критеріями:

Пізнавальний – розуміння цілісності навколишньої природи, взаємозв'язку і взаємозумовленості її елементів. Наявність пізнавальної активності, стійкого інтересу до навколишнього світу природи.

Діяльнісний – сформованість навичок природоохоронної діяльності.

Мотиваційний – сформованість ціннісних установок, морального ставлення, партнерської позиції по відношенню до навколишнього світу, адекватна оцінка діяльності людини в природному доквіллі.

За основу дослідження було взято 2 типи завдань, які ми послідовно за допомогою питань проводимо через всі три показники (сформованість системи екологічних знань, усвідомлення норм і правил екологічно обґрунтованої взаємодії з природою, наявність потреб та емоційно-позитивного настрою в спілкуванні з природою).

На основі виділених критеріїв та їх показників виокремили рівні екологічної культури дошкільників:

Високий рівень. Достатній обсяг уявлень про природні об'єкти та явища, відповідність уявлень реальній дійсності, розуміння залежностей та екологічних зв'язків між природними об'єктами та умовами їх існування, зв'язків між людиною і природою, здатність обґрунтовувати їх за допомогою мовлення; у дітей сформовані навички та уміння догляду за природними об'єктами, які вони застосовують самостійно.

Середній рівень. Діти здатні диференціювати неживі і живі об'єкти, частково визначають потреби живих організмів, називають деякі умови, необхідні для життя живих організмів. Однак, відсутнє розуміння цілісності природи, залежності здоров'я та життя людини від чинників природного середовища, виникають труднощі з аргументацією суджень; тип ставлення до природи – змішаний; у дітей сформовані навички і уміння догляду за природними об'єктами, які застосовуються епізодично.

Низький рівень. Обсяг уявлень характеризується недостатніми знаннями про явища і об'єкти природи, часткова відповідність уявлень реальній дійсності, недостатнє розуміння залежності живого організму від чинників навколишнього середовища, нерозуміння екологічних зв'язків, цілісності природи, відсутність аргументації суджень; тип ставлення до природи – змішаний чи споживацький; навички і уміння догляду за природними об'єктами в основному не сформовані і не використовуються.

За результатами проведеного дослідження було виявлено, що у дошкільників переважаючим є середній рівень сформованості екологічних знань та екологічно правильного ставлення дітей до живої природи. Рівень знань старших дошкільників про світ тварин у ЕГ досить низький. Рівень знання про рослинний світ і рівень екологічно правильного ставлення до світу живої природи у старших дошкільників у КГ теж знаходиться на низькому рівні. Порівнюючи результати діяльності старших дошкільнят у відсотковому співвідношенні приходимо до висновку, що в цілому показники дошкільнят є "розкидані". У ЕГ - 42% на низькому рівні сформованості екологічної культури; 50% - достатній рівень; 8% - високий. У КГ показники дещо схожі, 45% знаходиться на низькому рівні; 48% - достатній рівень; 7% - високий (рис. 1).

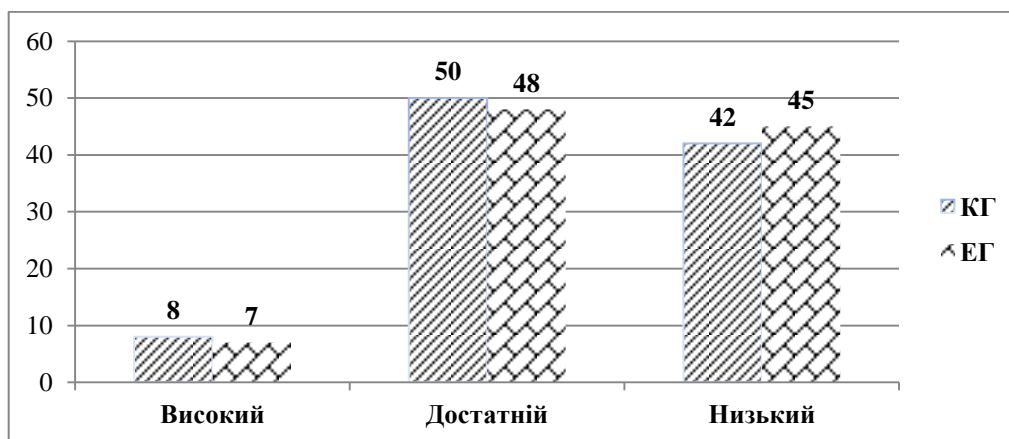

Рис. 1. Показники сформованості основ екологічної культури в дітей старшого дошкільного віку (на початку експерименту)

З метою формування основ екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку ми підготували і розробили ряд рекомендацій: 1. Організація куточка природи. 2. Використання наочності. 3. Проведення дидактичних ігор,

вправ, проблемних екологічних ситуацій. 4. Дослідницька діяльність дошкільників – проведення дослідів, спостережень. 5. Практична діяльність дітей, участь при прибиранні території, її благоустрій, висадження дерев і чагарників.

Для створення ігрової мотивації, опосередкованого навчання та екологічного виховання використовуються і інші види ігор, зокрема сюжетно-рольові ігри, ігри з правилами – сюжетно-рухливі, рухливі, настільно-друковані, а також вправи екологічного змісту, які розвивають самостійність дітей, сприяють набуттю знань про навколишню дійсність.

Після упровадження описаних вище рекомендацій, було повторно проведено дослідження особливостей формування основ екологічної культури дошкільників. Результати дослідження виявили покращення показників у експериментальній групі. У контрольній групі значення показників не мали суттєвих змін. У ЕГ після експерименту дітей із високим рівнем сформованості екологічної культури (33%), із достатнім рівнем сформованості 51% і з низьким рівнем 16%. У КГ – 12% з високим рівнем, 54% з достатнім рівнем сформованості та 33% з низьким рівнем (рис. 2).

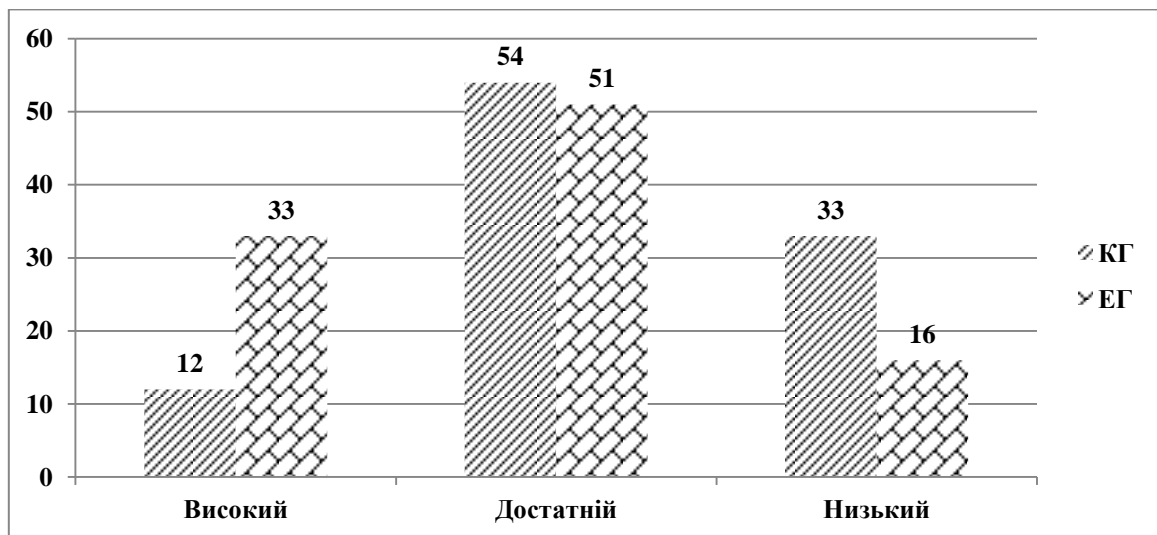

Рис. 2. Результати дослідження особливостей формування основ екологічної культури (після проведення експерименту)

Можна зробити висновок що система роботи з формування основ екологічної культури в дітей дошкільного віку дає результати тальки за умови

комплексного використання усіх методів, прийомів та засобів екологічного виховання дітей.

Отже, у ЗДО для формування основ екологічної культури дошкільників найважливішими напрямками є розвиток у дітей емоційно-ціннісного ставлення до природи, яке ґрунтується на усвідомленні її самоцінності, формування інтересу до спілкування з природою та її пізнання. Це робить особливо актуальною проблему створення у дошкільному закладі розвивального середовища для ознайомлення з природним довкіллям, що здатне позитивно впливати на формування її особистості.

Список використаних джерел:

1. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. – 408 с.
2. Воробей Г.Є. Екологічне виховання дітей з допомогою казок В. Сухомлинського / Г.Є. Воробей // Бібліотека вихователя дитячого садка. № 23. – 2005. – С. 1-70.
3. Лисенко Н.В. Теорія і практика екологічної освіти: педагог дошкільник. – К.: Слово, 2009. – 400 с.
4. Формування первинних екологічних уявлень у дошкільників: Методичний збірник перспективного педагогічного досвіду з проблеми екологічної освіти дітей дошкільного віку / За ред. Р.О. Романчук. – Запоріжжя 2008. – 192 с.